

Csoóri Sándor

Halálra táncoltatott lány

Balladajáték

Szereplők:

SÁGI ERZSI

SZABÓ GÁBOR

GAZDAG LEGÉNY

BÍRÓ

BÍRÓNÉ

BÍRÓ EMBERE

HALÁL

GÁBOR APJA

LÁNYOK, LEGÉNYEK, ÖREGASSZONYOK

I. LÁNY

Te kit választasz, Sági Erzsi?

SÁGI ERZSI

Jaj, kútba estem!

GAZDAG LEGÉNY

Milyen kútba?

SÁGI ERZSI

Jéghideg kútba, békás vízű kútba!

GAZDAG LEGÉNY

Fázol-e, félsz-e benne?

SÁGI ERZSI

Fázok is, félek is.

I. LÁNY

Hány méteres a kút vize?

SÁGI ERZSI

Száz.

GAZDAG LEGÉNY

Abba nem fulladsz bele.

SÁGI ERZSI

Akkor háromszáz.

SZABÓ GÁBOR

Az már veszélyes!

GAZDAG LEGÉNY

Ki húzzon ki belőle?

SÁGI ERZSI

Egy legény.

GAZDAG LEGÉNY

Legény, legény, de melyik?

SÁGI ERZSI

Aki melletted áll!

SZABÓ GÁBOR

Én?

I. LÁNY

Te, te, Szabó Gábor!

SZABÓ GÁBOR

(évődve) És ha nincs olyan hosszú láncom, kötelem?

SÁGI ERZSI

De én tudom, hogy van.

LÁNYOK

Úgy van, úgy van!

I. LÁNY

Sági Erzs, Szabó Gábor

rozmaringok fölött táncol.

(Citerások zendítenek rá. Tánc. Jókedvű, mulató hangulat.)

I. HANG

Ez a leány, úgy járja,
térdig látszik a lába.
(Továbbra is tánc.)

GAZDAG LEGÉNY

Erzsi, Erzsi becsaptál,
engem faképnél hagytál.
Belenéztél a szemembe,
s vécsépp csurrant a szívemre.
(Citerazene közben rögtön válaszként a Gazdag legénynek.)

I. LEGÉNY

Akinek nincs párja,
pünkösdi rózsája,
ne álljon a táncba.
Menjen át a szomszédba,
kérje el a piszkafát,
azt pörgesse halálra
Jujujjuju jujuju!

I. LEÁNY

(fölsikolt)
Nézzétek, a Halál!

II. LEÁNY

Maskarások! Jönnék a maskarások!
(Maskarások olyanféle zenével közelednek, mint a regösök. Láncosbot, kolomp stb.)

HALÁL

Jó estét, jó estét,
én vagyok a halál!
Két szemem: sötét luk.
Két kezem: csont-karó,
a kaszám jól kaszál!
(Maskarások láncosbotot csörrentenek.)

MASKARÁSOK

Mi vagyunk a segédei!

HALÁL

Láttam, vidám a bál,
gondoltam, bejövök,

Szeretem én is a táncot,
de csak ha csont zörög.
Ha bordák ága közt
nem ugrál már a szív,
mint egy veres madár
s ha lányok hónyakán
jégből van már a gyöngy!

I. LEGÉNY

Ki hívott ide titeket?

MASKARÁSOK

Csak jöttünk, mint a szél, hívatlanul.

HALÁL

Csak jöttem háztűznézőbe, mint a legény. Kíváncsi vagyok a titkaitokra!

I. LEÁNY

Nincsenek titkaink!

HALÁL

Majd lesznek! Ahol én egyszer megfordulok, árnyékom ott marad, s éjszaka-ként ott sétál majd a fehér falakon föl és alá, s még az ágyba is lefekszik a szeretők közé.

SÁGI ERZSI

Hívatlan vendégnek küszöbön kívül a helye!

HALÁL

Ejha! De fölvtágták a nyelvedet, húgom! Tetszel nekem, a szemed is olyan, mintha mindent látnál velem. Láttál-e már fehér virágot éjszaka?

SÁGI ERZSI

Láttam.

HALÁL

Mit?

SÁGI ERZSI

A holdat!

HALÁL

Az nem virág!

SÁGI ERZSI

Nekem az!

HALÁL

Akkor fekete csillagot is láttál!

SÁGI

Láttam, s ha akarok, most is látok!

HALÁL

(gúnyosan)

Látok, látok. Persze, hogy látsz, ha nem az égben keresed őket, hanem a le-
génynek arcán!

(Kis szünet után.)

Ó úttalan utak,

sötétség útjai,

hova tévedtem én?

Szeretők szeme csillag?

Szeretők arca mennybolt?

S a hold: fehér virág?

Nem! Nekem a hold nem virág.

A lánytest se tulipán, legföljebb gyöngé fűzfavessző, amelyről egy mozdu-
lattal le lehet húzni a zöld héját, a feszülő bőrt! ... Szerelem? Szerelem? Tud-
játok-e, mi az? Lángok közé zuhant bolond madár, aki azt hiszi magáról,
tulipán-erdőben énekel, s nem látja, nem érzi, hogy szárnyai füstté váltak,
hogy éneklő csőre hamu lett, szép fehér hamu.

I. LEÁNY

Hazudsz, te maskara főnök!

II. LEÁNY

Hazudsz, csontváz-király!

HALÁL

Hazudok? Itt vannak a tanúim, ők látták!

SZABÓ GÁBOR

Mit láttak?

(A Maskarásokhoz.)

HALÁL

Mondjátok nekik el!

(Zene kezdődik.)

MASKARÁSOK

Este van, este van, be is sötétedik,
Szilasi Pista már el is keseredik:
– Nem sírok, nem sírok, sírtam már öleget,
Úgyis tudom azt mán: nem leszek a tied!

Este van, este van, hatot üt az óra –
Minden szép szűzleány készül a fonóba.
Szegény Szűcs Maris is elindult magába,
De a csillagos ég be is borult gyászba.

Beborult, beborult, be is sötétedett,
Szegény Szűcs Marisra homályos este lett.
Mert Szilasi Pista elindult utána,
Nem is sok időre ott volt a sarkába.

– Kérlek, rózsám, kérlek, kérlek az egekre,
Csak egy-két szavaim vegyél a füledbe:
Mért lettél, mért lettél másnak hitestársa,
Másnak hitestársa, szívemnek gyilkosa?

Mikor egyszer mondja: fémlik a fokosa,
Másodszor odavár: véres a fokosa,
Harmadszor odavár: elállott a szava,
Elállott a szava, összerogyott halva.

– Vérem a véreddel egy patakot mosson,
Testem a testeddel egy sírba nyugodjon,
Testem a testeddel egy sírba nyugodjon,
Lelkem a lelkeddel egy istent imádjon.

Minden lány ablakján nyílik a szép rózsza,
Csak Szűcs Mariséba hervad a túskefa (tüsökfa).
Öntözzétek lányok, hogy el ne hervadjon,
Galambotok szíve meg ne háborodjon!
(*Kis szünet után.*)

HALÁL

(*Távolodva.*)
Hallottátok? Hallottátok?
(*Távolodva is ez hangzik.*)

II. LEÁNY

Menjünk haza, este van, menjünk haza.
(*Éjszakai hangok, tücskök stb.*)

SÁGI ERZSI

Igaz lehetett ez, Gábor?

SZABÓ GÁBOR

Megtörténhetett.

SÁGI ERZSI

A fokos csupa vér lett.

SZABÓ GÁBOR

Felejtsd el, amit hallottál, az csak játék! Olyan játék, mint amit gyerekkorunkban játszottunk: Fehér liliumszál, ugorj a Dunába. És beleugrottunk, te is, meg én is. Mégis itt megyünk most az utcákon.

SÁGI ERZSI

Tízéves voltam, mikor először sápadtam el attól, amit vérnek mondanak. Ebédet vittünk anyámmal a rétre a szénakaszálókna. Nagy volt a fű, és az egyik napszámosunk kaszája egy fogolycsibe testébe szaladt. Lemetszette tőből a szárnyát. Dőlt a megriadt vér, én sikítottam és elszaladtam.

SZABÓ GÁBOR

Vesd ki magadból. Tudod, mit szoktak mondani: aki hajlékot ad a rossznak, előbb-utóbb hajléktalanná válhat. Inkább arra emlékezz: jöttél egyszer hazafelé a szőlőhegyről és valaki utánad kiáltott.

SÁGI ERZSI

Emlékszem, csakugyan, valaki utánam kiáltott. De ez még régen történt.

SZABÓ GÁBOR

A fejedon kosár volt. És azt kiáltotta: Erzs, billeg a kosarad, szép lány lesz belőled. Te körülnéztél, de nem láttál senkit. Tudod ki kiáltott?

SÁGI ERZSI

Te voltál? ...De miért nem mondtad eddig?

SZABÓ GÁBOR

Mert akit a földre szültek, ne akarjon ágyat vetni a felhők között.

SÁGI ERZSI

A földre?

SZABÓ GÁBOR

Igen, a talpatok alá.

SÁGI ERZSI

Nem értelek, Gábor.

SZABÓ GÁBOR

A családomban, tudod, fönnyaradt egy történet arról, hogyan szegényedtünk el egyik napról a másikra. A te apád apja és az én apám apja egy lóvásárban egy csődör-csikó miatt hajba kapott. A dulakodásból verekedés lett, a verekedésből gyűlölet, s amikor egy nyáron váratlanul leégett nagyapám háza kazlastól, pajtástól – gyökeret vert a családban a hit, hogy a gyűjtogatók csakis a Ságiak lehettek. Méghozzá úgy, hogy tüzes taplót hajítottak paritytyával a kazlak közé.

SÁGI ERZSI

Nem igaz, Gábor, nem, nem lehet igaz.

SZABÓ GÁBOR

Igaz, vagy nem, kár lenne olyasmiben hinni, amiben nem vagyunk bizonyosak. Én, aki örököse lettem annak a tűzvésznek, azoknak az elüszkösödött gerendáknak, meg akarom szüntetni a kísértetjárást, ki akarok tépni minden emléket, ami nem veled történt, és nem velem.

SÁGI ERZSI

És volt idő, hogy te is haragudtál rám?

SZABÓ GÁBOR

A bálokon! Mikor a legszebben pörögtél, hajladoztál, azt kívántam, bárcsak szakadna szét a gyöngysorod... S azokat a gazdaglegény hódolóidat pedig... Nem egyszer gondoltam, odaugrok elétek, kést rántok ki...

SÁGI ERZSI

Kést? Te is ilyen vagy?

SZABÓ GÁBOR

Azért, mert szerettelek... Aki szegény... hatalma annak csak a bosszú lehet.

SÁGI ERZSI

Ugye, már nem az.

SZABÓ GÁBOR

Míg nem szerettél, azt éreztem, oda vagyok kötözve a kútkerékhez, a cséphadaróhoz, beletemetve az ökrök szemébe, az estékbe, a délutánokba...

SÁGI ERZSI
És most?

SZABÓ GÁBOR

Egészen mást. Azt, hogy újra kezdődhet minden: az életed, az életem; hogy arcodba világító láng vagyok. Csütörtök este is fölnéztem az égre: óriás orgonabokornak láttam. Azt akartam, hogy annak lásd te is.

SÁGI ERZSI

Ha még mindig akarod, annak látom.
Reggel, ha ébredek,
Örülök, már az első pillanatnak,
a kezeimnek,
a szemeimnek,
mert hozzád vágyakoznak,
örülök a levegőnek,
ablakra hajló hársfaágnak,
s a harangszó is, mintha
a csontjaimban zúgna,
vagy tán a csontom éneke?
(zene)

I. ÖREGASSZONY

Ezek a kutyák folyton ugatnak.

II. ÖREGASSZONY

Ezek a kutyák folyton csaholnak.

I. ÖREGASSZONY

Ugatják a bagolyszemű holdat.

II. ÖREGASSZONY

Vagy a mennybe jutott kutyáknak udvarolnak.

I. ÖREGASSZONY

Sági Erzs volt, meg az a szép legény.

II. ÖREGASSZONY

Formás legény, kár hogy szegény.

III. ÖREGASSZONY

Mért kár? Krisztus Urunk is az volt.

I. ÖREGASSZONY

Csakhogy ő nem udvarolt lánynak.

III. ÖREGASSZONY

De bizony! – Magdolnának, csak ezt nem írták róla meg!

II. ÖREGASSZONY

Már megint az ördög pörgeti nyelvedet... S mit mondanak: a fiú szereti Erzsit?

I. ÖREGASSZONY

Azt mondják... csak hát mi.

III. ÖREGASSZONY

Szerelem, szerelem,
gyönyörű gyötrelem,
elröpül az idő,
mint a diólevél.

Lányok kara
Piros szekfűk
állatok körjük,
ti védjétek meg őket!

Kék tollú madarak,
adatok nekik szárnyakat.
Álmodik most a szerelem
a csillagok alatt.
(zene)

Szerelem, szerelem,
gyönyörű gyötrelem,
elröpül az idő,
mint a diólevél,
ki téged nem érez.
Húsa hideg márvány
csontja fehér mészkő.
(Zene elúszik.)

II. ÖREGASSZONY

Nagy tó a csönd,
nagy tó a csönd
titkokat ejt belé az éj.
(Zaklatott zene.)

I. ÖREGASSZONY

A bíró ablaka világos
árnyak mozognak lámpafényben.

II. ÖREGASSZONY

A gazdag legény apja-anyja
azok ülnek ott kevélyen.

I. ÖREGASSZONY

Csak nem a fiatalokat boronálják össze?

III. ÖREGASSZONY

Bál lesz holnap a bírónál, a gazdagoknál bál lesz holnap.
Táncolnak majd, duhajkodnak,
erőltetik a szerelmet.
Jó alkalom, hogy a leányt odalökjék az új legénynek.

KAR

Nagy tó a csönd,
nagy tó a csönd,
titkokat ejt belé az éj,
árnyak gyűrűznek, mint a hullám...

HALÁL

Tűnik az éj, tűnik az éj,
bál lesz holnap a bírónál.
(*báli zene*)

SZABÓ GÁBOR

Erzsi!

SÁGI ERZSI

Gábor! Tudtam, hogy jössz. Egész este vártalak, hogy egyszer csak ide állsz
a kerítés mellé... pedig nálunk ma akkora a fölfordulás, hogy...

SZABÓ GÁBOR

Vártál?

SÁGI ERZSI

Nagyon.

SZABÓ GÁBOR

De mért vagy ünneplőben?

SÁGI ERZSI

Bált rendezett az apám.

SZABÓ GÁBOR

Tegnap ezt nem mondtad. Féltél, hogy meghívatom magam?

SÁGI ERZSI

Én is csak ma reggel tudtam meg... Titkolták.

SZABÓ GÁBOR

Batyu-bál?

SÁGI ERZSI

Bíró-bál.

SZABÓ GÁBOR

Kiket hívtatok meg?

SÁGI ERZSI

Akiket máskor is! Rokonokat, szomszédokat.

SZABÓ GÁBOR

És mit kerestek nálatok az este azok?

SÁGI ERZSI

Biztosan a bálról tanácskoztak.

SZABÓ GÁBOR

Megesküdnék, hogy másról.

SÁGI ERZSI

Mi másról?

SZABÓ GÁBOR

Mentek megkérni a kezedet!

SÁGI ERZSI

Úristen, miket beszélsz?

SZABÓ GÁBOR

Csak azt ne mondd, hogy ott se voltál!

SÁGI ERZSI

Pedig mondom. Bementem és lefeküdtem.

SZABÓ GÁBOR

Ugye, nem is hallgatóztál?

SÁGI ERZSI

Menj el, ha veszekedni jöttél.

SZABÓ GÁBOR

Szégyellsz?

SÁGI ERZSI

Nem szégyellek, de ez nem kocsmá, ez a bírósálya.

SZABÓ GÁBOR

(gúnyosan)

Az apádé. Aki a nagyapád fia, igaz!

SÁGI ERZSI

(élesen)

Gábor!

(Lánycsapat közeledik. Nevetgélés, ének stb.)

Szerelem, szerelem,
átkozott gyötrem.

SÁGI ERZSI

Mennem kell!

SZABÓ GÁBOR

Hova futsz?

(Lányok közléről.)

I. LÁNY

Hol jársz, Erzsi? Azt hittük, megszöktél.

II. LÁNY

Vagy hogy megszöktettek.

SÁGI ERZSI

Ugyan.

II. LÁNY

Pedig amint látom, nem bánád. Csakhogy választani sem könnyű, mert a gazdaggal maradni lenne jobb, a szegénnyel viszont megszökni.

I. LÁNY

Legény és legény között ég-föld a különbség.

SÁGI ERZSI

Ti mindig csak ilyesmiről ábrádoztok.

I. LÁNY

Mi másról álmodozunk? Arról, hova vonulnak a felhők? Hova siet a szél?
A felhő is akkor szép, ha legény formája van.
(*Nevetés, lányok. Zene. Jön a bíró.*)

BÍRÓ

Jó estét, lányok! Hát a legények... hova bújtak?

II. LÁNY

Biztosan a menyecskék haját szolgatják!

BÍRÓ

Ez bizony a ti szégyenetek.

I. LÁNY

Sose búsuljon, mi is leszünk egyszer menyecskék.

BÍRÓ EMBERE

Hohó! Előbb a lakodalom, a lakodalomban a sokadalom, a sokadalomban a bonyodalom és a bonyodalom után csak az alkalom.

I. LÁNY

Kutyanehez lesz, de kivárjuk. Erzsi jár legközelebb a szerencsééhez.

SÁGI ERZSI

(*Jókedvűen a lányokhoz fut.*)
Mihez állok én közel?

BÍRÓ EMBERE

Égi-földi pipitérhez,
meg egy tüzes vőlegényhez.
(*nevetés*)

SÁGI ERZSI

És engem már meg se kérdeznek, hogy akarom-e a vőlegényt, vagy zavarom-e?

BÍRÓ

Rohantok ti a pap elé, mint a vízfolyás, ha akad valaki biztatónak.

SÁGI ERZSI

(évdőve)

Nem is olyan kétszerkettő az, apám!

GAZDAG LEGÉNY

Itt vagyok én biztatónak, bíró úr!

SÁGI ERZSI

Miket beszélsz?

GAZDAG LEGÉNY

Azt mondom csak, amit mondtam,
mikor utánad hajoltam,
ha gondolod: szeretnélek,
ha szeretnéd, elvinnélek.

SÁGI ERZSI

Magadnak vagy az apádnak?

GAZDAG LEGÉNY

Erzsi! Megvesztél?

SÁGI ERZSI

Isten látja lelkemet, semmi bajom.

I. LÁNY

(csípősen)

Semmi, semmi, csak szerelmes!

II. LÁNY

Én tudom is kibe.

BÍRÓ

Abba szerelmes, akivel évődik, én legalábbis úgy gondolom. Aztán meg abba, aki hozzávaló. Végül pedig abba, akire az én szemem se néz ferdén. Nem így van, Erzsi lányom?

SÁGI ERZSI

Nem tudom, apám!

BÍRÓ

Vagy talán van valakid, akiről nem tudok? És félsz?... nem mered ide állítani
élem... No, halljuk. Nem akárki vagy, hogy titkolódnod kelljen.

SÁGI ERZSI

Mért ne merném – ha lenne... De... nincs.

BÍRÓ

Azért! Ne is legyen!

BÍRÓ EMBERE

Húzzad cigány, azt a hosszút!
Jó legénynek nincsen rossz út!

Bárcsak ez az éccaka
Szent György napig tartana!
(*Zene. Tánc. A zenébe belerobban Szabó Gábor.*)

SZABÓ GÁBOR

(*Erzsihez*)
Erzsi, gyere táncba!
Egy kis mulatságba!

VENDÉGSEREG

Mi ez? Fölforgató! Szentelen!

BÍRÓ EMBERE

Ki hívott ide, te fattyú!

SZABÓ GÁBOR

Jöttem, hívatlanul.

BÍRÓ EMBERE

Elkotródj innen. Senkiházi!

SZABÓ GÁBOR

Erzsi, ki vert meg némasággal?

I. ASSZONY

Mért nem zavarják haza?

SZABÓ GÁBOR

Ide nézz a szemembe! Nem mond már neked semmit? Tegnap még jöttél
volna, világgá szökni velem, hátat fordítva az éjszakának, mindannak, ami
nem mi vagyunk. Gyere velem táncba!

BÍRÓ

Elég volt!

SZABÓ GÁBOR

A bíró úrnak lehet, de nekem nem!

BÍRÓ

Ez az én házam!

SZABÓ GÁBOR

A lánya meg az enyém!

BÍRÓ

Elhallgass, te... az apád!

SZABÓ GÁBOR

Mit hallgassak? Nekem adta a gyönyörét is tegnap este. Igaz? Harmadszor is kérlek, gyere velem táncba.

SÁGI ERZSI

Nem megyek én veled, ez a bíró bálja!

SZABÓ GÁBOR

Így már értelek: te is ott folytatod, ahol a tűzvész kezdte.

SÁGI ERZSI

Ott folytatom, ahol te nem tudtad abbahagyni.

BÍRÓ EMBERE

Gyerünk, emberek, neki a torkának! Ha nem használ a pofánk, majd használ az öklünk!

(Dulakodás hangjai: Eresszetek! Nem süil ki a szeme stb.)

GAZDAG LEGÉNY

Katonának kell elvitetni az ilyen, ott majd vitézkedhet! Ha nagyon ugrál, még eret is vágnak rajta.

(Méltatlankodó, felhevült hangok közelednek.)

HANGOK

Hát még ilyen! Halok meg tőle. Csak úgy beállít ide, mintha a jussát kérné, ma még a kisujjam is elég neki, de holnap már a fél karom is kevés lenne.

BÍRÓ

Azt nem! Amíg ebben a faluban én vagyok a bíró, addig tüzet vízzel nem keverünk. Gondol egyet az ilyen és azt mondja: bíró úr, nagyobb a füle, mint nekem, és hamm, leharapja. Úgy látom, ki kell doboltatnom, hogy ugrálni köztünk csak a bolhák ugrálhatnak és kukorékolni csak a kakasok.

BÍRÓ EMBERE

Közhírré tétetik
disznók vére vétetik.
Izgágáké, göndöröké,
az örökké röfögőké.
(Nagy nevetés, vihogás.)

Jó lesz így, bíró uram?

BÍRÓ

Jó, jó, Ferenc... na, egészséget, egészséget.
(Poharakat koccintanak össze.)

Móka ide, móka oda: mindenféle rendbontás árt a természetnek. Ha már megbolondul az ember, a bortól bolonduljon meg, mivelhogy még a papunk is azt vallja, ha pohár kerül a kezébe: a feneke akármerre, csak a szája legyen erre. Ez a beszéd! Csillagok ti fönt, nektek is megparancsolom, jobban fényeskedjete! Nagy fény kell a bírónak! Ha elbújtatok köpök rátok. Mától kezdve nem ismerlek benneteket. Nincs hold, nincs csillag. Megértettétek? Ferenc! Amit mondtam, kidoboltatni! Nincs hold, nincs csillag, érted? Eh, alszik már... mindenki alszik...

(Koccintás, élénkség, ének. Jó mulató ének. Ez halkul el s alakul át hortyogás-erdővé. Túllépünk a valóságon.)

KAR

Most kel a hold,
most kel a hold,
ezüst mezőkre hull a harmat,
jegenyék csontváz árnyékára
a szél bikái rátaposnak,
most kel a hold,
most kel a hold,
ázott falevél-fekhelyükről
fölemelkednek a halottak,
akit az élők megidéznek,
a régi úton hazaindul
a homály útján hazaindul.

GÁBOR APJA

Valaki engem is hívott,
vagy csak egy szótlán szenvedés,
fák gyökeréig lefutó kín,
az hívhatott, az szólított?
Édes fiam, Szabó Gábor,
mintha látnám árnyékokat.
Mért jártál te itt az előbb?
Mit kerestél itt e házban,
Sági bíró udvarában?
Sági bíró egyetlenegy
lányát vitted volna táncba?
Az én fiam? Gazdag leányt?
virágokra lépő pávát?
(Kis szünet, néhány ütem zene.)
Kik vagytok ti? Ismerősök?
Élők, akik még örülnek
tüzes bornak, duhajságnak,
feledtető asszonyölnek?
Milyen jogon bántottátok
korán árván hagyott fiam?
(Mikrofon-közelből.)
Ez a bíró! megismerem:
zöldes arca, mint a béka,
iszap mélyén, tófenéken
szuszogás a buboréka.

KAR

Megtudod majd egyszer te is,
azt, amit ő megtudott már:
egyenlővé tesz a halál
gazdagot is és szegényt is.
Neked is csak annyi föld jut,
mint amennyi neki jutott.
Büszke lányod lent a sírban
szelíd lesz, mint fehér bárány,
a fiához csupaszodik,
nem lesz aranyránc szoknyáján,
csont-szerető, csont-asszony lesz
s fekszik majd egy nyirkos párnán.
(szünet)

GÁBOR APJA

Koponyámban hideg szél zúg,
nem értem az élőket már,
Gábor fiam, a szenvedés
magasztosabb, mint a halál,
de a szégyen alantasabb.

(Valamilyen hanghatással jelezni, hogy Gábor apja eltűnik. Utána pedig azt, hogy a Halál megjelenik egy pillanatra.)

HALÁL

Madarak torkában
alszik a dal,
lombok bölcsőjében
alszik a csönd.
Valaki élő jár az éjben
szédül,
dülöng –
Árnyékok álarcát
fölrakom s elbújok...
Hallom már itt kopog,
az én utcámba jön,
gyere csak,
gyere már.

SZABÓ GÁBOR

(maga elé)
Ezen az úton mentem el,
ezen az úton jövök vissza,
parázssal van az út kirakva
szomorúsággal, szégyenkővel.
(kis szünet)
Eljönnél-e táncba,
ha újra hívnálak,
Sági bíró lánya?
Ha egyedül lennél,
eljönnél-e velem?
(Hangot vált; hangja vádolóbb lesz.)
Negyedik napja ide járok,
negyedik éjszaka kereslek,
fekete harang fönt az ég,
azt kongatja, hogy szeretlek.

Fákkal beszélek, csillagokkal,
azok értenek már csak engem,
felhő-vitorlát bont a hold,
hogy elröpítsen messze innen.
De hová menjek nélküled?
Nincs másik létező világ,
ahol nem élsz, s ahol nem
tested vonalát
rajzolgatná a szél
a levegő kék tábláira.
Elmenjek erdők vadjának?
Őzek szemében kutatnálak.

SÁGI ERZSI

Hol jársz, Gábor?
Merre jársz, Gábor?
Negyedik napja várlak,
negyedik éje hívlak,
itt maradt sóhajtásod
szólítgatom fiamnak.
Hazugság amit mondtam,
hazugság, amit tettem,
etess meg sóval engem,
haljak meg szomjúságtól...
Elképzelttem, hogy kenyeret,
sütők majd neked, ropogósat,
szórd a lisztet szemem közé,
hogy örökre megvakuljak!
Gyere vissza, gyere vissza...
(Erzsi hangja és az aláfestő zene elúszik – vidám zsvivaj, rikoltozás, dobpergés hallatszik.)

1-2-3 LEGÉNY

Ütik a rézdobot,
állják a verbunkot,
legény oldalára
felkötik a kardot.

1 LEGÉNY

Van, aki önként megy
császár óhajára.

2 LEGÉNY

Van, akit kötéllel
fognak parancsára.

GAZDAG LEGÉNY

(gúnyosan)

Látom Szabó Gábor
téged is elfogtak,
nyolc évre, tíz évre
kéretlen soroztak.

1 LEGÉNY

Nem volt maradása,
jobb is hogyha elmegy
s mint leégett házat,
hagyja itt e tájat.
(Zene felerősödik, alatta halkán.)

LÁNYOK

Köd mögött, köd mögött
minden arc homályos,
A lány emléke majd
fehér köddé válik,
többé nem sugárzik.
(Felhangzik újra a dobszó.)

ŐRMESTER

Legények, ez a legszebb napotok!
Ütik a rézdobot,
Állják a verbunkot...
Csapj föl öcsém katonának,
lehetsz te még kapitány,
kardod éle: szélsuhintás,
kardod éle: kék villám...

1-2-3 LEGÉNY

Ütik a rézdobot,
állják a verbunkot,
legény oldalára
felkötik a kardot.

ŐRMESTER

Csapj föl öcsém katonának,
vágd a falhoz a kaszádat,
ustor nyele, gereblye,
nem illik a kezedbe.

Messzi városok fölött
lobogónkat ha kibontjuk,
kardunkat ha megvillantjuk,
megborzong a föld gerince.
Csapj föl öcsém katonának
vagy huszárnak, vagy gyalognak,
lányok teste: fényes érem,
melleden majd ők ragyognak.
(*Zene felerősödik.*)

1-2-3 LEGÉNY

Ütik a rézdobot,
állják a verbunkot,
szegény Szabó Gábor
el kell most búcsúznod.

1 LEGÉNY

Holnapi harangszó
nem talál már itthon,
holnapi harangszó
úgy száll már utánad.

ÖRMESTER

Nem kérdem én mért szomorkodsz,
fejed bűnnek mért ereszted?
Abból lesz a legjobb vitéz,
akit a sors bottal vert meg.
Szerelem, haj szerelem,
letört ága mandulának,
csapj föl öcsém katonának!

1-2-3 LEGÉNY

Ütik a rézdobot,
állják a verbunkot,
legények, legények
szépen búcsúzzatok.

2 LEGÉNY

Szegény voltál, senki ember,
kifütyült a büszke rigó.

3 LEGÉNY

Nem parancsol többé soha
senkiféle Sági bíró.

GÁBOR

Szél fut a holdba,
nincs neki más dolga,
sírhatnék egy lányért,
dőljön rá az árnyék.

Ütik a rézdobot,
állják a verbunkot,
szegény Szabó Gábor
el kell most búcsúznod.

ÖRMESTER

Ütik a rézdobot,
állják a verbunkot,
legények, legények
szépen búcsúzzatok.
(*Toborzó zene.*)

GÁBOR

Jó estét, jó estét,
Sági bíróné asszony,
itthon van-e a lánya,
az én kedves galambom?

SÁGI BÍRÓNÉ

Itthon van, itthon van,
le is feküdt már,
alszik már, álmodik
fekete szobába,
be is van takarva
piros paplanába.

GÁBOR

(*dühösen*)
Ha alszik, költse föl
küldje el a bálba,
szép selyem ruháját
öltse fel magára.
(*Toborzó zene fel.*)

ERZSI

(*bentről*)
Anyám, édes anyám,
kedves édesanyám,

hozza be hát nekem,
azt a báliruhám,
aranszínű pártám,
kis kamuka szoknyám,
keskenytalpú csizmám,
gyémánt gyűrűimet
húzza az ujjamra,
szivárvány gyöngyömet
tegye a nyakamba,
ezüst hold ragyogást
a szemembe tűzzön,
aki elem kerül,
tőlem megszédüljön.

HALÁL

Láttam, vidám a bál!
Gondoltam, bejövök.
Szeretem én is a táncot,
De csak ha csont zörög,
Ha bordák ága közt
Nem ugrál már a szív,
Mint egy piros madár,
Ha lányok hó nyakán
Jégből van már a gyöngy!
(Báli zene hangosan fel.)

ERZSI

Hol van az a legény,
az a kényes legény,
aki ide hívatott,
kéretett a bálba.

HALÁL

Tizenkét muzsikás,
mind őneki húzza.
S csak egyedül járja.
Mulat egymagába.
(Zene felerősödik.)

ERZSI

Jó estét, jó estét,
mért zavartad álmod,
kényedre-kedvedre
ide mért hívtattál?

GÁBOR

Ülj ide a székre,
majd elmondom mingyár.

ERZSI

Nem jöttem én ülni,
sem pedig pihenni,
tizenkét muzsikás,
némaságát lesni.

GÁBOR

Hát akkor húzzátok!
Estétől éjfélig,
éjfélről hajnalig,
hajnalhasadtáig,
Sági bírólánnyal
kedvemre mulatok.
(*Zene felerősödik.*)

Muzsikás, muzsikás,
tizenkét muzsikás,
ha reggel meghúzod
este legyen vége,
ha este meghúzod,
reggel legyen vége!

ERZSI

Eressz el, eressz el,
jaj, te Szabó Gábor!

GÁBOR

Nem jöttél te ülni,
sem pedig pihenni,
tizenkét muzsikás
némaságát lesni.
Egyszer csúffá tettél,
többé nem tehetsz már,
húzd rá, cigány, húzd rá,
míg a csillag ragyog,
Sági bírólánnyal
kedvemre mulatok.
(*zene*)

ERZSI

Eressz el, eressz el,
jaj, te Szabó Gábor,
aranyfényű pártám
a fejemre ragadt.

GÁBOR

Háromszor kértelek,
ha nekem nem adtak,
másnak se adjanak.
Húzd, muzsikás, húzd rá,
estétől éjfélig,
éjfélből hajnalig
hajnalhasadtáig.
(zene)

ERZSI

Eressz el, eressz el,
duhaj Szabó Gábor,
kis kamuka szoknyám
derekamra ragadt,
szivárvány gyöngysorom
szorítja nyakamat.

GÁBOR

Dehogyan eresztelek,
háromszor kértelek
ha nekem nem adtak,
másnak se adjanak.
(zene)
Húzd muzsikás, húzd rá,
estétől éjfélig,
éjfélből hajnalig,
hajnalhasadtáig.

ERZSI

Jaj, a tíz pár gyűrűm
ujjamra dagadott,
piros csizmám vérrel
jaj tele aludott
friss levegőt szívni
eresszél engem ki,
csizmámba aludott
vérem hadd öntsem ki.

GÁBOR

Muzsikás, muzsikás,
tizenkét muzsikás,
ha reggel meghúzod
este legyen vége,
ha este meghúzod,
reggel legyen vége.

ERZSI

(félíg elalélva)

Eressz el, eressz el,
szegény Szabó Gábor,
jaj a két szememet,
vérhomály borítja,
jaj a földre rogyok
s ott maradok halva.

(A zene őrvjögésig felerősödik, aztán hirtelen elvág.)

Fehércú lányok,
tőlem búcsúzzatok,
halálomért bűnös
csak én magam vagyok.

GÁBOR

Ugye nem haltál meg,
kicsit elaludtál,
álmok kapujában
velem beszélgetsz most.
Fűztem volna gyöngyöt
zúzvara nyakláncot,
sárarany napfényből,
gyűrűt ujjaidra.
Csináltatok néked,
most aranyos ágyat,
szép koporsó-ágyat,
födelet is rája.
Enyém vagy már, enyém,
szekfűszál-menyasszony,
nincs kéz, szó, mely minket
többé szétszakasszon.
Börtön, penész-mélye
kövek, rácsok csöndje
lesz az én koporsóm.

Emléked a fejfa,
veled halok én is
síratlan gyásszal,
lassú elmúlással.

2 LÁNY

Szép fehér szekfűszál,
kettétört a halál –
Leáldozó sugár
vállunkon a tested.

3 LÁNY

Mintha kőből volnál,
kőből és holdfényből.

1 LÁNY

Fák lombja lehajlik,
fák lombja szomorú.

2 LÁNY

Örököld levélből
készüljön koszorú.

3 LÁNY

Piros virágokból
fonódjék koszorú.

1 LÁNY

Gyászpántlika a szél,
fekete gyötrelem,

2-3 LÁNY

Meghalt a szerelem,
meghalt a szerelem.
(*Megszólal a harang.*)

1 LÁNY

Ó ez a harangszó
iszonyat csengője!

2 LÁNY

Síró harang-szózat
holtak szemfedője.

EGYÜTT

Jaj, gyönyörű halott, szerelem áldozata,
öltöztetjük tested
gyászos harangszóba,
állítunk sírodra,
liliom-keresztet.

Pinczehelyi Sándor: Vázlat (I Like Bartók) (1981, zselatinos ezüst nagytáblára farostlemeze káoszra, 49,5x73,5 cm: a művész és az acb Galéria jóvoltából)